

Introduktion, vejledning og indhold af tabellen over nummersystemer for købstaden Aarhus' købmandsgårde og huse

Denne introduktion og vejledning omhandler det regneark: *Bygningsnumre 1683, 1761 til 1867 og 1870* i det efterfølgende omtalt som *tabellen*, som er udarbejdet på basis af de væsentligste kilder til byens ældre ejendoms historie.

Tabellens indhold og historik er beskrevet i Torben Aastrups artikel *1682-1897 Nummersystemer for købmandsgårde og huse*.

I artiklen beskrives forskellige kilder og deres nummersystemer, der er grundlaget for udarbejdelsen af tabellen.

Artiklen kan læses her:

Tabellen giver en nem adgang til de forskellige kilder og anskueliggør deres indbyrdes sammenhæng.

1. Indholdsfortegnelse:

Introduktion, vejledning og indhold af tabellen over nummersystemer for købstaden Aarhus' købmandsgårde og huse	1
1. Indholdsfortegnelse:	1
1. Introduktion til tabellen over nummersystemer for købmandsgårde og huse	1
2. Rosengade 12, matr. nr. 708 (i dag Café Casablanca m.fl.)	2
3. Nogle tekniske tips	3
1. Filtrering og sortering i Excel-regneark	4
2. Vejledning i brugen og indholdet af tabellen over nummersystemer	5
3. Kilder	7
Rettelser inden udgivelse af tabellen	7

1. Introduktion til tabellen over nummersystemer for købmandsgårde og huse

Den kommunale administration har gennem historien på forskelligvis indsamlet og behandlet ejendomsdata. Fra de ældste protokoller med en fortløbende nummerering til folketællingernes husnumre, brandforsikringernes hus- og matrikelnumre, realregistrenes ditto samt matrikelkortene. Også i skøde- og panteprotokollerne, realregistre og avisens annonceringer finder vi nogle gange ejendommene beskrevet med et eller flere numre.

Tabellen indeholder alle byens ejendomme i 1683 og i perioden fra til 1761 til 1870 beskrevet summarisk i grundtaksationen, brandtaksationer og -forsikringer, folketællinger, realregistre samt et gaderegister fra 1870.

Brugen af tabellen indebærer to fordele: det er let ved hjælp af navn eller nummer at finde en given ejendom, og når den er fundet, er det let at slå det pågældende sted op i den pågældende kilde, fordi de fleste kilder desværre ikke indeholder index over indholdet.

I vore dage bruger vi gadenavn, husnummer og ejendommens matrikelnummer til at identificere det pågældende sted, numre som er tilgængelige på nettet via en række registre, men over den lange periode af byens historie er ejendommene blevet identificeret ved brug af forskellige nummersystemer, og med undtagelse af Realregistrene fra 1796-1829 og 1800-1850 samt Gaderegisteret fra 1870 er der en begrænset konvertering mellem de forskellige numre.

Tabellen råder bod herpå, for hver enkelt ejendom er på tværs af tabellen identificeret med de forskellige numre gennem tiden, som gør det muligt at vandre mellem de forskellige kilder og sikre, at der er tale om den samme ejendom.

2. Rosengade 12, matr. nr. 708 (i dag Café Casablanca m.fl.)

Et eksempel kunne være ejendommen Rosengade 12.

Vi har i skøde- og panteprotokollen for 1790-1806 fundet, at enken Else Catrine Tørslef [Else Chatrine Andersdatter] med skøde af 09-06-1801 (tinglyst 26-06-1801) har solgt ejendommen **Rosengade husnr. 140** til drejer Anders Hansen Jelling. 61i) folio 357-358, billede 382-383

Fra mine undersøgelser ifm. dannelsen af tabellen over nummersystemer har jeg fundet frem til, at man begynder at anvende husnumre omkring 1789 (skulle have være indført i folketællingen 1787: Husnr. 1787), og det varede ved til det nye husnummer i 1827 [Husnr. 1827]. Husnr. 1787 ses udover i skøde- og panteprotokollen også i avisannoncer.

Ved søgning globalt i tabellen på Tørslef eller nr. 140 i husnummerkolonnen i folketællingen 1801 finder vi under record [række] 234 Else Catrine hvor det af folketællingen pr. 01-02-1801 fremgår, at for ejendommen Bag Bisgaard i Rode 1 er **Husenes Nummer: 140** og bebos af husmoder Else Chatrine Andersdatter, som lever af almisse sammen med datteren Anna Mette Tørslev. En god indikation af, at vi har fundet den solgte ejendom. 2) folio 40, billede 43

Af brandforsikringen/-taksationen for 1801-1811 fremgår det under *Fors.Nr. 107 og No. i Taxations Protocollen: 9-2*, at denne ejendom på **Matr. No. 71** Bag Bisgaard, nordre side ejes af feldbereder Anders Tørslefs enke [Else Chatrine Andersdatter], men at ejendommen forsikringsmæssigt fra juli kvartal 1801 er overgået til drejer Anders Jelling. Forhuset på 6 fag i 1 etage til gaden med en sidebygning på 3 fag i 1 etage er vurderet til 220 Rdr. Nu er der næppe tvivl om, at det er den solgte ejendom. 64) folio 78, billede 43, 63) folio 72, billede 39

Vi kan så finde ejendommens historie ved at gennemgå række 234 i tabellen, hvilket giver flg. oplysninger om Tørslefs ejendom på tværs af tabellen fra 1683 til 1870 sluttende med adressen Rosengade 12, matr. nr. 708, som også er den nutidige:

Problemet ved brug af kilderne er, at ingen af dem giver en fuldstændig konvertering mellem de forskellige numre. De mest omfattende kilder er *Panterealregister 1800-1850* med oplysninger om husnr. 1787, husnr. 1827 og matr. nr. 1863 og *Gaderegisteret fra 1870* med husnr. 1827 og 1869 samt matr. nr. 1863.

3. Nogle tekniske tips

Download tabellen og lav en kopi, som du bruger som arbejdskopi. Skulle du komme til at gøre noget forkert, kan du altid gå tilbage til udgaven fra Stadsarkivet.

Tabellen er stor, den indeholder 132 kolonner fordelt på 27 hovedområder i bredden og 1.678 rækker i dybden omfattende godt 933 ejendomme svarende til bebyggelsen i årene efter konsumtionsgrænsens afskaffelse i 1851.

Hvis du ikke allerede kender til brugen af Microsoft Excel-regneark, er der her et par gode råd:

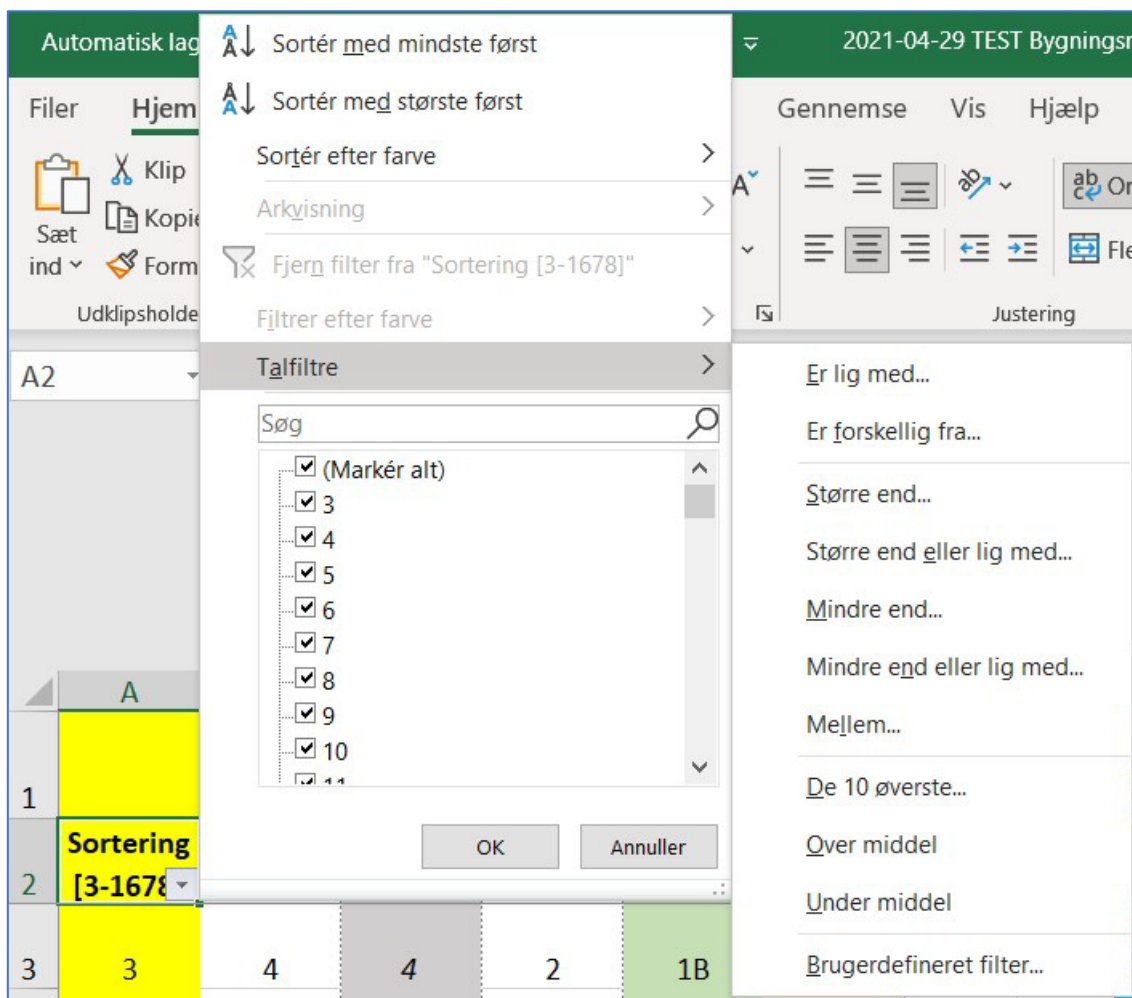
Du kan med fordel skjule såvel kolonner som rækker og få dem vist igen med højre klik på de relevante kolonner eller rækker. Denne aktivitet ændrer ikke tabellen, den vil altid være tilgængelig i dens fulde omfang, når du vælger at vise alt, også selvom du gemmer under et andet filnavn.

Du kan også med fordel bruge funktionen *Filtrer (en lille trekant i 2. række) for en eller flere kolonner*, som kan skille ikke relevante emner fra. Denne funktion ændrer heller ikke tabellen. Jeg har med stor fordel brugt at markere relevante hits med farver for efterfølgende at filtrere på farve (celle eller skriftfarve).

Hvis du vil se på en given gade, så filtrer på gaden i *Gaderegister 1870*, som indeholder nutidens gadenavne.

Du kan bruge funktionen *Sorter (en lille trekant i 2. række)*, men her vil sorteringen gælde fremefter. Du kan vende tilbage til den oprindelige sorteringsorden ved at sortere på kolonnen yderst til venstre (**Sorteringsnr. 3-1678**). Hvis du vælger sortering på en delmængde, risikerer du ikke at kunne vende tilbage til den oprindelige tabel.

Filtrering- og sorteringmenuen ser således ud ved at klikke på en af trekanterne i række 2 her i kolonne A:

1. Filtrering og sortering i Excel-regneark

Du skal være opmærksom på, at de fleste kolonner i denne tabel indeholder alfanumeriske data i form af tal og andre karakterer. Sortering vil derfor oftest ske efter alfanumeriske principper forskellig fra talsortering. Der er 6 kolonner mærket med **lilla farve**, som er beregnet til at danne en tillempet talsortering, hvor den alfanumeriske oplysninger er konverteret til nærmeste tal. Især talsorteringen i FT 1801 (Husnr. 1787), i BF 1801 (Matr. nr. 1801) og i Gaderegisteret 1870 (Husnr. 1827 og Matr. nr. 1863) kan være nyttige.

Navne på ejere og lejere

Man skal være opmærksom på, at navnene kan være stavet på forskellige måder, der dels kan skyldes min fortolkning af skriften, dels rådstuesekretærens fortolkning af de talte navne og evne til at stave samt ejers/lejers egen opfattelse af navnets korrekte stavning. Datiden identificerede sig jo ikke med et sygesikringskort. Så ved søgning skal man vælge flere forskellige stavemåder, indtil man finder rette vedkommende.

En gruppe af byens borgere er identificeret med navn og personlige data: medlemmer af købmandsfamilien Malling i Dynkarken. Denne familie med rødder langt tilbage i byens historie er tilføjet et anenummer i formatet RNxxxx, som findes i *Oversigten over personer i Malling-slægten*.

Begrebet matr. nr.

Man skal ikke lade sig forvirre af, at begrebet *Matr. No.* bruges i flere kilder, uden at dette nummer nødvendigvis har forbindelse med moderne tiders begreb: jordens matrikelnummer. En matrikul er blot en liste oven en række emner, personer o.lign. som eks. universitetets matrikul

over studerende. I datidens kilder har det været anvendt, som vi i dag bruger ordet løbnummer. Brugen af matrikelnummer som udtryk for referencen til en ejendom starter med udstykningen af landbrugsjorden i slutningen af 1700-tallet, hvor det blot var et nummer på den enkelte udstykkede parcel.

Brugen af >

I nogle celler bruges > til at dække en talrække eller salget til en nye ejer. >>> betyder flere ejerskifter, hvoraf kun det ene er oplyst.

2. Vejledning i brugen og indholdet af tabellen over nummersystemer

Her følger en kort vejledning i, hvordan man bruger tabellen og dens indhold:

Tabellen er opbygget med de ældste kilder (1683) i venstre side og de yngste (1870) i højre side. De to udaterede kilder: *Realregister 1796-1829* og *Panterealregister ca. 1800-1850* er placeret mellem brandforsikringen 1817-1827 og brandforsikringen 1827-1837. Da begge realregistre indeholder det nye husnr. 1827, kan de først være påbegyndt efter indførelsen af dette, selvom der er registreringer bagud, ligesom Panterealregisteret senere er forsynet med matrikelnummeret for 1863.

De med blåt mærkede oplysninger er oplysninger identisk med foran gående eller efterfølgende oplysninger. De med gult mærkede er afvigende oplysninger eks. ved ejerskifte eller ændring af husets fag.

Sorteringsnr. [3-1678]

Jeg holder styr på rækkefølgen af de enkelte indføringer med talkolonnen *Sorteringsnr.* Samtidig er nummeret et nemt og sikkert referencenummer, når man arbejder i tabellen.

Realregister til Aarhus Bys Skøde- og Panteprotokoller 1683-1693

indeholdende oplysninger om husnr. 1827 og matr. nr. 1863 er dannet af sagfører C.J.T. Thomsen i perioden 1933-1940 ud fra grundtaksten og formodentlig *Panterealregister 1800-1850* samt andre ikke oplyste kilder. Grundtaksten indeholder i modsætning til brandforsikringerne også ubebyggede grunde. 33).

Der ligger en kommende opgave med at gennemgå grundtaksationerne efter 1683 (- 1732) for at skabe en bedre ejerrække frem til brandtaksationen 1761.

Brandtaksationerne for 1761, 1771, 1781 og 1791

indeholdende oplysninger som angivet i kolonneoverskriften. Antallet af fag til gaden er brugt til at identificere ejendommen i mangel af andre oplysninger. Brandtaksationerne og -forsikringerne måske med undtagelse af 1791 indeholder ofte oplysninger om efterfølgende ejerskifte, som er brugt til at kontrollere identifikation af ejendommen.

1791 indeholder en tillempet talsortering af *Gadens eller husets no.*

Folketællingen 1787

i modsætning til brandtaksationerne indeholdende beboerne på ejendommen. Eftersom en del ejendomme er udlejningsejendomme, vil der nogle steder være divergens i forhold til ejerne i brandtaksationen. Her er kun medtaget en lejer pr. ejendom. Folketællingen 1787 indeholder en kolonne til en tillempet talsortering af *Husenes Nummer, familiernes antal.*

Folketællingen pr. 01-02-1801

indeholdende for første og sidste gang det nye husnr. 1787 fortløbende for hver af de tre roder. Det betyder, at søgning på et givet husnummer for det meste vil give 3 resultater. Folketællingen 1801 indeholder en kolonne til en tillempet talsortering af *Husenes Nummer*.

Brandforsikringen og -taksationen for 1801

Fra 1801 er brandregisteringen delt på to protokoller: brandforsikringen (lb.nr.) med de summariske oplysninger og brandtaksationen (x-y) med en beskrivelse af ejendommens mur- og nagelfaste bestanddele.

Tabellen giver direkte adgang til begge protokoller.

Indeholder det første matr. nr. 1801, som pt. ikke er set i andre kilder. Noget tyder på, at man også før 1801 har anvendt dette nummer til at beskrive de enkelte grundstykker, karakteristisk er, at de efterfølgende udstykninger ofte udgør en delmængde af matr. nr. 1801.

Indeholder en kolonne til en tillempet talsortering af *Matr. no.*

Brandforsikringen 1811

Man har uvist af hvilken grund i 1811 men kun denne ene gang lavet en konverteringstabel over de gamle og nye forsikringsnumre.

Brandforsikringen og -taksationen for 1817

Som brandforsikringen og -taksationen 1801 dog uden talsortering.

Realregister 1796-1829

indeholdende *Ejendommens Matriculs No.* [Husnr. 1827] og *Det gamle Hus No.* [Husnr. 1787]. Registeret er dækkende perioden 1796-1829 med de ældste ejendomshandler i 1696, men kan grundet oplysningen om husnr. 1827 først været oprettet efter ibrugtagelse af dette nummer. En glimrende indføring i ejerskifterne over en årrække, men de er som i brandforsikringerne måske ikke komplet. Oplysningerne synes at være gentaget uændret i det efterfølgende Panterealregister ca. 1800-1850.

Panterealregister ca. 1800-1850

indeholdende *Ejendommens Forsikrings og Hus No.* [Husnr. 1827] og *Det gamle Hus No.* [Husnr. 1787] senere hen ajourført med *Matr. No.* [Matr. nr. 1863]. Jeg har fra realregisteret hentet *Skjødets Udstædelses Datum* [ældste dato, sorterbar]. Registeret synes at være en ajourføring af Realregisteret 1796-1829 frem til 1867. En glimrende indføring i ejerskifterne over en årrække, men er måske ikke komplet.

Brandforsikringen og -taksationen for 1827

Nummeret i *For.No.*-kolonnen bruges til det nye husnr. 1827. Giver en entydig identifikation mellem husnr. 1827 og det første matr. nr. 1801.

Folketællingen pr. 18-02-1834

anvender det nye husnr. 1827 til at identificere ejendommens ejer eller beboere.

Brandforsikringen og -taksationen for 1837

For.No. er det klassiske løbenummer, kolonnen *Matriculs No.* indeholder matr. nr. 1801, mens det nye husnr. 1827 fremgår af ejerkolonnen.

Folketællingen pr. 01-02-1840 og 01-02-1845

svarer til folketællingen pr. 18-02-1834.

Brandforsikringen og -taksationen for 1847 og 1857

Kolonnen *Matriculs No.* er ikke udfyldt, men husnr. 1827 fremgår af ejerkolonnen.

Folketællingen pr. 01-02-1850, 01-02-1855 og 01-02-1860

svarer til folketællingen pr. 18-02-1834 med den forbedring, at tællingen i 1855 og 1860 indeholder både lejers og ejers navn. Her er kun medtaget en lejer pr. ejendom.

Brandforsikringen og -taksationen for 1867

indeholdende husnr. 1827 og senere hen tilføjet matr. nr. 1863, men mangler opslag af fag fra taksationen, som kun findes i Viborg og København.

Folketmidten

Leif Dehnits har for år siden ved en gennemgang af matrikelkortene fra 1863 lavet en konverteringstabel over husnr. 1827, husnr. 1869 og matr. nr. 1863, hvor visse numre er dannet ved interpolation. Databasen er tilgængelig under AarhusWiki.

Register over Gader og Huus-Nummere i Aarhus 1870

er en protokol, som købstadens embedsmænd har dannet i 1870 formodentlig i forbindelse med indførelse af det nye husnummer i 1869 indeholdende gade for gade ejers navn, *Gammelt Huus No.* [husnr. 1827], *Nyt No.* [husnr. 1869] og *Nyt Matr. No.* [matr. nr. 1863]. (*Nyt* indikerer, at dette matrikelnummer afløser det gamle matr. nr. 1801?)

Protokollen har været udgangspunkt for udarbejdelse af tabellen, idet den alt andet lige må være udtryk for købstadens udstykningshistorik, der indtil da var præget af, at store grunde blev udstykket i mindre. Indeholder en kolonne til en tillempet talsortering af *Husnr. 1827* og *Nyt Matr. No.*

3. Kilder

De af mig anvendte kilder kan for det meste ses i artiklen: *Kilder til Aarhus-historien* og ellers i slutningen af den enkelte artikel.

Rettelser inden udgivelse af tabellen

Rettelse til tabellen: kolonnen med husnr. 1787 skal farves lysegrå
husnr. 1869 skal farves Orange

Brandforsikringen 1837:

Hus nr. 1827 fra for. nr. 219 > *Matriculs No.* [Husnr. 1827]

Sorteringskolonner fra grå til lilla med hvid skrift